

RECENZJE

EUGENIUSZ KOWALEWSKI
MAGDALENA KRAJENTA
PATRYK PAWLAK

***Ubezpieczenia dla biznesu*, opracowanie zbiorowe
pod red. Magdaleny Szczepańskiej, Wydawnictwo
WPiA Uniwersytetu Warszawskiego – KONUSIG,
Warszawa 2013**

Uwagi wstępne

Recenzowana publikacja jest pokłosiem konferencji naukowej zorganizowanej przez Koło Naukowe Ubezpieczeń Społecznych i Gospodarczych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego w kwietniu 2013 r. Wzięli w niej udział eksperci, doktoranci i studenci z całej Polski. Konferencja została zorganizowana z pomocą i pod patronatem Dziekana WPiA UW oraz Polskiej Izby Ubezpieczeń. Wśród partnerów medialnych znalazły się między innymi „Prawo Asekuracyjne” oraz „Rozprawy Ubezpieczeniowe”.

Publikacja zawiera 15 artykułów opartych na referatach wygłoszonych podczas dnia studenckiego. Na szczególne podkreślenie zasługuje szeroki zakres tematyczny opracowania. Autorzy w swoich rozważaniach analizują aspekty ekonomiczne i regulacje dotyczące zarówno ubezpieczeń gospodarczych, jak i innych dziedzin, m.in. prawa sportowego, podatkowego oraz energetycznego. Świadczy to nie tylko o szerokich zainteresowaniach poszczególnych autorów, ale również o interdyscyplinarnym charakterze problematyki poruszanej w recenzowanym opracowaniu zbiorowym.

Przegląd poszczególnych artykułów

1. Książkę rozpoczyna artykuł Macieja Balcerowskiego. Autor w komunikatywny sposób przybliża nam wybrane problemy ubezpieczenia *business interruption* (ubezpieczenia utraty zysku). Dostrzega jednak wątpliwości semantyczne, jakie może budzić polski odpowiednik wskazanego określenia angielskiego. Autor zauważa, iż sam fakt utraty zysku, co do zasady, nie stanowi

jeszcze ryzyka ubezpieczeniowego, bowiem przesłanką konieczną do wypłaty odszkodowania jest wystąpienie zdarzenia losowego (prowadzącego do zakłócenia cyklu produkcyjnego), objętego ochroną ubezpieczeniową (s. 20). Zwraca również uwagę na trudności i problemy związane ze skalkulowaniem hipotetycznego zysku przedsiębiorstwa i obliczaniem wysokości odszkodowania, w szczególności w przypadku, gdy obniżeniu uległy koszty stałe, uwzględniane przez ubezpieczyciela podczas kalkulowania składki ubezpieczeniowej (s. 23). Podane propozycje rozwiązania tej kwestii są bardzo interesujące. Autor wskazuje także na wyłączenia ochrony ubezpieczeniowej, tj. zdarzenia nieobjęte umową ubezpieczenia (nieuzasadniona zwłoka w ponownym rozpoczęciu działalności, działania lub zaniechania właściwych władz publicznych powodujące opóźnienie lub brak możliwości wznowienia działalności oraz brak wystarczających środków do wznowienia działalności). Trafny wydaje się pogląd, że niektóre spośród wskazywanych wyłączeń nie mają charakteru bezwzględного, a są jedynie możliwością uchylenia się ubezpieczyciela od odpowiedzialności (s. 25). W artykule wykorzystano stosunkowo bogatą literaturę przedmiotu, która nadaje mu wysoki walor naukowy i poznawczy.

2. W dalszej kolejności Dominik Borek oraz Łukasz Jurek dokonują analizy ubezpieczeń sportowych dla profesjonalnych sportowców. Wskazują na ryzyka związane z uprawianiem sportu – urazy i kontuzje. Dokonują rozróżnienia ubezpieczenia zawodnika uczestniczącego we współzawodnictwie sportowym i ubezpieczenia zawodnika kadry narodowej. Śluszne wydają się wnioski autorów dotyczące obowiązkowego ubezpieczenia sportowców od następstw nieszczęśliwych wypadków, wynikającego z ustawy o sporcie z 25 czerwca 2010 r.; zauważają oni bowiem, że zarówno zawodnicy uczestniczący we współzawodnictwie sportowym, jak i zawodnicy kadry narodowej podlegają ubezpieczeniu od następstw nieszczęśliwych wypadków w czasie uprawiania sportu i związku z nim, jednakże nie jest ono ubezpieczeniem obowiązkowym w rozumieniu ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych (s. 32). Autorzy w sposób jasny i rzeczowy analizują specyfikę ubezpieczeń sportowych, a ich wnioski stanowią niewątpliwą wkład w bliższe poznanie tej problematyki.

3. Następnie Diana Renata Bożek analizuje produkt ubezpieczeniowy – coraz bardziej atrakcyjny i popularny w naszej rzeczywistości ekonomicznej – ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej przedsiębiorców. Autorka dzieli korzyści płynące z posiadania ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej na 3 grupy: związane z kompensacją ryzyka, związane ze wzrostem poczucia bezpieczeństwa w działaniu, związane z organizacyjnym transferem ryzyka. Precyzyjnie analizuje przypadki obowiązkowego i dobrowolnego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej, podając ich liczne przykłady. Zdaniem autorki współpraca między przedsiębiorcami a zakładami ubezpieczeń skutkuje w omawianym przedmiocie nie tylko poprawą jakości procesu zarządzania ryzykiem, ale także wzrostem bezpieczeństwa obrotu gospodarczego. Artykuł zawiera liczne wnioski, co stanowi niewątpliwie pewien wkład w rozważania na temat adekwatności produktów ubezpieczeniowych jako instrumentu zarządzania ryzykiem w przedsiębiorstwach. Wywód autorki jest logiczny i klarowny w przekazie.

4. Kolejny artykuł poświęcony został mału jeszcze rozpoznanemu w Polsce ryzyku wyrządzenia szkód w środowisku naturalnym. Magdalena Brodawka oraz Juliusz Kowalczyk omawiają ochronę ubezpieczeniową przed ryzykiem ekologicznym występującym w działalności polskich przedsiębiorców. Autorzy analizują rolę ubezpieczeń ekologicznych w procesie zarządzania ryzykiem, wskazując na fakt, iż środowisko naturalne jest dobrem objętym szczególną ochroną. Bardzo interesujące jest to, że autorzy widzą w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej za szkody

środowiskowe istotne narzędzie zarządzania tym ryzykiem. Poddają też analizie kwestie bardziej szczegółowe, takie jak *triggery*, wyłączenia odpowiedzialności czy ubezpieczenie odpowiedzialności administracyjnej, ponoszonej na podstawie ustawy z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (s.56). Artykuł jest spójny i rzeczowy, napisany jasnym i zrozumiałym językiem.

5. Analizy swoistego *novum* w branży ubezpieczeniowej dokonuje Piotr Cichocki, który omawia ubezpieczenia tzw. zagrożeń sieciowych, wskazując na różnorodne formy zagrożeń „pochodzących” z sieci. Autor trafnie klasyfikuje bezpieczeństwo informatyczne jako jedno z czołowych ryzyk globalnych (s. 61). Wątpliwości nie budzą także zaproponowane przez niego warunki, których spełnienie jest konieczne, aby ryzyko mogło być przejęte przez ubezpieczyciela (duża liczba podmiotów zagrożonych tym samym lub zbliżonym ryzykiem, ryzyko musi być mierzalne, ewentualne straty wynikające ze zdarzenia ubezpieczeniowego muszą być spowodowane zdarzeniem losowym, możliwa strata musi być na tyle znaczna, że potencjalni nabywcy będą skłonni do nabycia polisy). Wnioski autora są interesujące, a niekiedy też oryginalne. Forma i styl artykułu sprawia, że jest on przystępny w odbiorze dla czytelnika.

6. Ważnej problematyce (i mającej duże znaczenie dla praktyki obrotu ubezpieczeniowego) artykuł swój poświęcają Agnieszka Kasprzak i Magdalena Krajenta. Poruszana w nim tematyka odnosi się do ubezpieczenia grupowego na życie i dotyczy kwestii zasadności stosowania prawa zamówień publicznych w tym zakresie. Autorki przedstawiają stanowiska w tej sprawie Komisji Europejskiej oraz Urzędu Zamówień Publicznych, które poddają zdecydowanej krytyce. Jednocześnie afirmują stanowisko Katedry Prawa Ubezpieczeniowego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, wyrażone w znanej pracy zbiorowej.¹ Prezentują swoje wnioski w sposób jasny i czytelny, a przedstawiona w artykule argumentacja jest przekonująca.

7. Szczególne potrzeby związane z ubezpieczeniami w branży lotniczej dostrzegła Kinga Kolas-Sokołowska. Autorka swoją uwagę poświęca charakterystyce wybranych produktów ubezpieczeniowych związanych z transportem lotniczym. Podkreśla rozbieżności pojawiające się w literaturze przedmiotu związane ze zdefiniowaniem pojęcia i przedmiotu ubezpieczeń lotniczych. Analizuje ubezpieczenia lotnicze z perspektywy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej (OC) przewoźnika lotniczego oraz ubezpieczenia OC użytkownika statku powietrznego. Bardzo ciekawe są zaproponowane przez autorkę perspektywy rozwoju tych ubezpieczeń. Tekst artykułu jest rzeczowy i syntetyczny, co sprawia, że wydaje się przystępny także dla czytelnika niemającego gruntownego rozeznania w specyficznej problematyce prawa lotniczego.

8. Ewelina Koronowska wraz z Patrykiem Pawlakiem w artykule „*Status quo* ubezpieczeń obowiązkowych w biznesie” omawiają kompleksowo i zarazem krytycznie problematykę ubezpieczeń obowiązkowych. Analizują różne konsekwencje wynikające z istnienia dwóch reżimów prawnych oraz przesłanki kwalifikacji poszczególnych ubezpieczeń obowiązkowych z punktu widzenia przepisów ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych (2003). Autorzy podają także przykłady problemów prawnych wynikających przede wszystkim z niejasności i niespójności regulacji prawnych w omawianym zakresie. Bazując na Raporcie o Ubezpieczeniach Obowiązkowych², dokonują krytyki nadmiernej liczby tych ubezpieczeń, wskazując kontrowersyjne przykłady ubezpieczeń

1. Praca zbiorowa, *Ubezpieczenia grupowe na życie a prawo zamówień publicznych*, red. E. Kowalewski, Toruń 2010.
2. E. Kowalewski, M.P. Ziemiak, *Stan prawny ubezpieczeń obowiązkowych w Polsce*, http://piu.org.pl/public/upload/ibrowser/analizy%20i%20raporty/PIU_UMK_ubezpieczenia%20obowiazkowe_raport.pdf.

objętych *de lege lata* przymusem. Na koniec, w ramach postulatów *de lege ferenda* ukazują niewralgiczne obszary działalności gospodarczej, które stwarzają zagrożenie wobec osób trzecich i które powinny być w przyszłości objęte obowiązkiem ubezpieczenia.

9. Artykuł Iwony Miedzińskiej poświęcony został „ubezpieczeniom dla małych i średnich przedsiębiorstw w kontekście europeizacji sektora”. Autorka przytacza stosowne dane ekonomiczne i przekonuje o ich kluczowej roli dla gospodarek krajów UE. Spośród istotnych czynników warunkujących rozwój tych podmiotów wskazuje na działania UE podejmowane w celu ograniczenia istniejących wciąż barier (np. zawile procedury administracyjne dotyczące przedsiębiorców rozpoczynających działalność oraz wysokie obciążenia podatkowe). Autorka słusznie eksponuje rolę zakładów ubezpieczeń oferujących odpowiednio szeroki wachlarz produktów uwzględniających specyfikę tych przedsiębiorstw. Zważywszy na fakt, iż głównym źródłem finansowania działalności gospodarczej tych podmiotów jest zazwyczaj ich niewielki kapitał własny, wypadek losowy, np. w postaci utraty ważnego składnika majątku, często może decydować wręcz o ich dalszym bycie ekonomicznym. Zatem posiadanie odpowiedniej ochrony ubezpieczeniowej stanowi zasadniczy element finansowego bezpieczeństwa prowadzonej działalności gospodarczej. Pozostała część artykułu zawiera porównanie dostępnych na rynku produktów ubezpieczeniowych adresowanych do omawianych przedsiębiorców. Autorka wskazuje liczne korzyści płynące z zawierania i korzystania z takich ubezpieczeń.

10. Aleksandra Orzeł w swojej pracy poświęconej „ubezpieczeniu od utraty kluczowego pracownika” omawia na przykładzie wzorców amerykańskich produkt ubezpieczeniowy będący w polskich realiach pewnym *novum*. Jego istota sprowadza się do objęcia ochroną przedsiębiorstwa na wypadek niezdolności do pracy lub śmierci pracownika pełniącego w nim fundamentalną (kluczową) rolę. Pracownicy o wysokich kwalifikacjach ze względu na swoją wiedzę i zdolności często stanowią podwaliny sukcesu przedsiębiorstwa, a ich utrata wiązać się może ze znacznymi stratami finansowymi. Omawiany produkt należy uznać bez wątpienia za bardzo atrakcyjny dla przedsiębiorców opierających swoją działalność głównie na kapitale ludzkim; ma on duży potencjał rozwojowy w Polsce.

11. Artykuł poświęcony umowie reasekuracji został opracowany przez Kingę Palińską oraz Karolinę Płochę. Autorki omawiają pokrótce charakter prawny umowy reasekuracji, odnosząc się również do kwestii spornych tej umowy, takich jak np. kwalifikacja jako szczególnego rodzaju ubezpieczenia oraz „ubezpieczenia ubezpieczenia”, i wskazują argumenty za i przeciw w kontekście tych poglądów. Zasadniczy element pracy stanowi jednak problematyka podatkowa reasekuracji. O ile większego problemu w tym zakresie nie stwarza podatek od towarów i usług (ze względu na zwolnienie z niego usług ubezpieczeniowych i reasekuracyjnych), o tyle problematyczna pozostaje kwestia podatku dochodowego. Autorki omawiają konsekwencje płynące z kwalifikacji kosztów ponoszonych przez reasekurowanego z tytułu składki reasekuracyjnej jako kosztów pośrednich i bezpośrednich, wskazując także na niejednorodną linię orzecznictwa oraz rozbieżne stanowiska organów podatków jako element nasilający liczne wątpliwości.

12. Anna Pasik dokonuje w swoim artykule analizy instytucji Captive Insurance Company jako alternatywy względem tradycyjnego ubezpieczyciela. Autorka upatruje przyczyn konkurencyjności przede wszystkim w relatywnie niższych składkach oraz możliwości objęcia ochroną większego zakresu ryzyk niż ma to miejsce w przypadku klasycznego ubezpieczenia w zakładach ubezpieczeń. Autorka omawia także zasady funkcjonowania *keptywów*, ich rodzaje oraz wskazuje państwa posiadające przyjazną dla ich działalności regulację prawną. Dokonuje nadto porównania *keptywów* do tradycyjnych zakładów ubezpieczeń, zwracając uwagę w szczególności na elementy przema-

wiające na ich korzyść. Przytaczając stosowne dane liczbowe, wskazuje, jaki procent organizacji w Polsce korzysta z usług tego typu „ubezpieczenia”, które uważane jest czasem za szczególną formę ubezpieczenia wzajemnego.

13. Część artykułów wykazuje powiązanie tematyczne. Mianowicie, kilka zostało poświęconych problematyce ubezpieczeń *D&O*³. W artykułach tych autorzy analizują różne aspekty tego specyficznego i dopiero rozwijającego się na polskim rynku ubezpieczenia.

Olga Wójcik w artykule poświęconym „roli ubezpieczeń *D&O* w zarządzaniu przedsiębiorstwem” odnosi się do istoty omawianego produktu, referując między innymi jego podstawowe założenia i zakres ochrony, zwracając uwagę na najbardziej charakterystyczne wyłączenia występujące w ofercie ubezpieczycieli oraz korzyści wynikające z jego posiadania. Poprzez przedstawienie przykładowych ryzyk, na które narażeni są ubezpieczeni (członkowie zarządu oraz inne osoby zajmujące kierownicze stanowiska w spółce), autorka analizuje zakres ich odpowiedzialności cywilnej wobec poszkodowanych oraz korzyści płynące dla nich z posiadania ochrony w tym zakresie. Interesujące jest zwrócenie uwagi na możliwość wystąpienia na tym tle manipulacji (tzw. koluzji). Pożywką dla tego rodzaju patologii wynikać może z bliskich stosunków sprawcy z poszkodowanym; na kanwie ich „współpracy” istnieje bowiem realne zagrożenie wyłudzenia odszkodowania. W treści artykułu zawarto interesujące uwagi dotyczące ograniczania tego rodzaju ryzyka przez ubezpieczycieli (jak np. stosowanie klauzul warunkujących wypłatę odszkodowania od rozwiązania stosunku pracy ze sprawcą szkody). Praca zawiera również analizę porównawczą, zwłaszcza w odniesieniu do regulacji niemieckiej, gdzie (aktem rangi ustawowej) wprowadzony został obligatoryjny udział własny sprawcy w szkodzie, którą to regulację autorka słusznie rekomenduje dla ubezpieczeń *D&O* w Polsce jako swoisty postulat *de lege ferenda*.

Kolejnym artykułem poruszającym kwestie związane z ubezpieczeniem *D&O* jest praca Jacka Zębali, poświęcona „wybrany zagadnieniom z zakresu problematyki ubezpieczenia *D&O* jako ubezpieczenia na cudzy rachunek”. Autor stosunkowo obszernie omawia problematykę interesu ubezpieczeniowego, występującego w ubezpieczeniach *D&O*, które ze względu na jego specyfikę trudno utożsamić z tradycyjnymi ubezpieczeniami OC. Artykuł porusza także kwestię istoty ubezpieczenia *D&O* w formie ubezpieczenia na cudzy rachunek. Wiąże mianowicie konstrukcję ubezpieczenia na rzecz osoby trzeciej z teorią organów osoby prawnej oraz stawia pytanie (w związku z konkurującymi funkcjami ubezpieczenia ochrony ubezpieczeniowej, tj. interesami spółki i członków organu), czy można mówić o ubezpieczeniu *D&O* jako ubezpieczeniu na cudzy rachunek w czystej postaci? Szeroko omawiana jest zależność pomiędzy ubezpieczającą spółką i ubezpieczonym członkiem zarządu, będącym jej organem, z przykładami pokazującymi łączność i rozłączność interesu ubezpieczonego z interesem samego ubezpieczającego. Autor zastanawia się nadto nad kwestią, czy interes ubezpieczonego można w sposób wyraźny rozgraniczyć od interesów innych podmiotów stosunku oraz w jakim zakresie konstrukcja prezentowanego ubezpieczenia (które *de facto* jest ubezpieczeniem spółki, a nie jej organów) wpływa na interesy majątkowe innych podmiotów niż sami ubezpieczeni.

Kolejnym artykułem plasującym się w tematyce ubezpieczeń *D&O* jest praca Katarzyny Marchockiej poświęcona omówieniu konsekwencji płynących z wyroku NSA z 8.11.2012 r. o sygn. II FSK 527/11. Autorka porusza kontrowersyjne zagadnienie dotyczące prawidłowości kwalifikacji opłacanej przez spółkę składki z tytułu ubezpieczenia *D&O*, obejmującego członków jej władz, jako ich indywidualnego

3. Rozwinięcie skrótu *D&O*: *directors and officers*.

przychodu podlegającego opodatkowaniu podatkiem dochodowym od osób fizycznych. Artykuł porównuje omawianą kwestię do rozpatrywanych już dwukrotnie przez NSA spraw dotyczących tzw. pakietów medycznych, w których to sprawach sąd (postrzegając tego rodzaju ubezpieczenie jako rodzaj prywatnego ubezpieczenia zdrowotnego chroniącego wyłącznie interes ubezpieczonych) uznał zasadność ich opodatkowania. Artykuł omawia „korzyści” uzyskiwane przez ubezpieczonych w zakresie ubezpieczenia *D&O* oraz wskazuje, w czym majątku powstają „przysporzenia” płynące z tego ubezpieczenia. Autorka słusznie konkluduje, że ubezpieczony nie jest jedynym beneficjentem tych korzyści. Beneficjentami świadczeń dokonywanych przez ubezpieczycieli nie są bowiem wyłącznie same osoby, których odpowiedzialność jest objęta ochroną. Skoro tak, to – jak wywodzi autorka – można mieć poważne wątpliwości, czy tezy zawarte w wymienionych orzeczeniach NSA z 2012 r. są w pełni adekwatne do ubezpieczenia *D&O*.

Konkluzja recenzji

Recenzowane opracowanie zbiorowe, pomimo znacznej dyspersji tematycznej poszczególnych artykułów, tworzy pewną koincydującą całość zarówno w warstwie tematycznej, jak i w konwencji redakcyjnej. Owym *iunctim*, scalającym poszczególne artykuły w dający się zauważyć motyw przewodni, jest aspekt poznawczo-edukacyjny poszczególnych artykułów, które – zgodnie zresztą z tytułem opracowania – adresowane są do szeroko rozumianego biznesu, a ściślej do kadry menadżerskiej, która na co dzień ma styczność z problematyką zarządzania ryzykiem w przedsiębiorstwie (*Risk Management*).

Recenzji powyższej nie sposób zakończyć bez – jakże budującej – konstatacji, iż prezentowane opracowanie jest dziełem najmłodszej generacji ubezpieczeniowców, rekrutującej się w większości spośród członków kół naukowych aktywnie działających przy trzech ośrodkach uniwersyteckich, tj. Uniwersytecie Warszawskim, Katolickim Uniwersytecie Lubelskim i Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Książka oprócz niewątpliwie interesującej zawartości, gwarantuje zrozumiały przekaz uwarunkowany jasnym i przejrzystym sposobem ukazania poruszanej problematyki, w szczególności z punktu widzenia zainteresowanych przedsiębiorców. Pozycja jest godna polecenia jako ciekawa i fachowa literatura dla szerokiego kręgu odbiorców. Dr hab. Magdalena Szczepańska odpowiedzialna za redakcję naukową dokonała w sposób właściwy selekcji materiału konferencyjnego, w wyniku czego powstała publikacja tworząca spójną i bardzo interesującą całość. Szkoda tylko, że zaprezentowane opracowanie – wydane nakładem Wydawnictwa Wydziału Prawa i Administracji UW w estetycznej oprawie graficznej i edytorskiej – miało stosunkowo niewielki nakład [230 egz.] i w dodatku nie znalazło się w sprzedaży na rynku księgarskim.

PROF. ZW. DR HAB. EUGENIUSZ KOWALEWSKI – kierownik Katedry Prawa Ubezpieczeniowego na Wydziale Prawa i Administracji UMK w Toruniu.

MAGDALENA KRAJENTA – studentka prawa, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, seminarzystka profesora Eugeniusza Kowalewskiego.

PATRYK PAWLAK – student prawa, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, seminarzysta profesora Eugeniusza Kowalewskiego.